

ΜΑΡΓΚΑΡΕΤ ΑΤΓΟΥΝΤ

Ο ταλαντούχος αναγνώστης ζει με το βιβλίο

Ίσως η μεγαλύτερη εν ζωή συγγραφέας στην αγγλόφωνη λογοτεχνία. Για μένα, μια περίπτωση που στο μέλλον θα θεωρηθεί ατόπημα αν η Σουηδική Ακαδημία δεν την έχει βραβεύσει με το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας.

Την Τετάρτη 24 Σεπτεμβρίου στις 19.00 η Μάργκαρετ Ατγουντ θα μιλήσει στο Megaron Plus με θέμα «Δυστοπίες και η ελληνική επιρροή πάνω σε αυτές».

Έχει βέβαια στη ζωή της σαρώσει όλα τα βραβεία και τις διακρίσεις που υπάρχουν ανά τον κόσμο για συγγραφείς και το έργο τους. Σαράντα βιβλία, απόδειξη της λογοτεχνικής ιδιοφυΐας της γυναίκας που γεννήθηκε και μεγάλωσε στην καρδιά ενός δάσους στον βορρά της γης του Καναδά, χωρίς τηλεόραση, συναντώντας σπάνια ανθρώπους και γεμίζοντας τον χρόνο της παιδικής της ηλικίας και της εφηβείας της με ιστορίες από βιβλία που της διάβαζε η μητέρα της, δυνατά, κάθε μέρα! Τη συνάντησα στο Παρίσι, μέσα στον εκκωφαντικό θόρυβο της καθημερινότητας της μεγαλούπολης. Παρ' όλα αυτά η φωνή της σκέψης της ήταν τόσο δυνατή που στεκόταν πάνω από όλους τους θορύβους, σαν μελωδία μοναδική! Απολαύστε την!

Έχω πολλές ερωτήσεις που περιμένουν απάντηση από σας...

Ας ξεκινήσουμε λοιπόν... Μη χάνουμε χρόνο! (χαμογελάει διακριτικά)

Το ζήτημα πάντα είναι ποια ερώτηση θα ήταν η καλύτερη για αρχή...

Διαλέξτε μια στην τύχη από το καλάθι της μνήμης σας. Ας αφευθούμε από την αρχή στην τύχη.

Μπορεί όμως η πρώτη ερώτηση να υπογραμμίσει και τη συνέχεια της κουβέντας, ίσως και το τέλος της...

Μπορεί... Αλλά έτσι συμβαίνει πάντα. Είναι πάντα ένα ρίσκο η αρχή... Αφού δεν μπορούμε να προβλέψουμε τη συνέχεια, ας πάρουμε το ρίσκο μιας αρχής.

Ξεκινάτε να γράφετε ένα μυθιστόρημα όταν βρεθεί μια αρχή... Τι σας βασανίζει περισσότερο; Η αρχή ή το τέλος;

Το πιο δύσκολο είναι πάντα η αρχή. Ξεκινώ αφού βρω μια αρχή... Πολλές φορές βέβαια νομίζεις ότι βρήκες την αρχή, αλλά στη συνέχεια, μπαίνοντας στην πλοκή και στους ήρωες, ψάχνοντας το ψαχνό της αφήγησης, συνειδητοποιείς πως δεν ήταν αυτή η σωστή αρχή. Οπότε «μετακινείσαι». Σε διάφορα σημεία της γραφής ενός μυθιστορήματος η αρχή αλλάζει και όσο φθάνεις προς το τέλος οι επιλογές της σωστής αρχής λιγοστεύουν, μέχρι που φτάνεις στο τέλος να έχεις μόνο μία αρχή που ταιριάζει στο μυθιστόρημα που μόλις τελείωσε...

Με άλλα λόγια, στη γραφή του μυθιστορήματος γίνεται το αντίθετο από αυτό που γίνεται στη ζωή...

Ναι... Στη ζωή παίρνεις μια απόφαση και ξεκινάς... Μετά αναγκάζεσαι τις περισσότερες φορές να υποστηρίξεις αυτή την απόφαση που πήρες, έστω κι αν νιώθεις ότι ήταν λάθος... Στο μυθιστόρημα, μέχρι να φτάσεις στη έκδοσή του, μπορείς να αλλάξεις ό,τι θέλεις. Μόνο μετά την έκδοσή του δεν μπορείς να επέμβεις πια. Ίσως γι' αυτό λένε ότι ένα μυθιστόρημα αρχίζει τη ζωή του από τη στιγμή που θα βγει από το συρτάρι του συγγραφέα.

Γιατί γράφετε;

Κανείς δεν ξέρει την απάντηση σε αυτό το ερώτημα... Αλλά η πιο σύντομη απάντηση είναι γιατί είμαι συγγραφέας.

Τι σημαίνει είμαι συγγραφέας;

Γεννήθηκα για να αφηγούμαι ιστορίες και να χαίρομαι έχοντας τον ρόλο του αφηγητή... Βέβαια, όλοι οι άνθρωποι έχουν ιστορίες να πουν και τις λένε τις περισσότερες φορές. Βαριούνται όμως να λένε και να ξαναλένε την ίδια ιστορία. Ίσως αυτή να είναι η διαφορά του συγγραφέα από τους άλλους ανθρώπους γύρω... Εγώ κάθε φορά που αρχίζω να αφηγούμαι μια ιστορία νιώθω υπέροχα, ακόμα κι αν διηγούμαι μια ιστορία που την έχω πει πολλές φορές. Για μένα, ακόμα και αν η μόνη ιστορία που έχουμε να πούμε είναι η ιστορία της ζωής μας, στην πραγματικότητα ποτέ δεν λέμε την ίδια ιστορία. Κάθε φορά που ξεκινάμε τη διήγηση της ιστορίας της ζωής μας την ανανεώνουμε. Ένα κομμάτι της ιστορίας μας μπορεί να το διηγούμασταν σαν τραγωδία αν το λέγαμε στα 20 μας χρόνια, το ίδιο κομμάτι να το διηγούμασταν σαν κωμωδία αν το λέγαμε στα 40, στα 60 να το διηγούμαστε σαν κάτι αδιάφορο και στα 80 να μην το θυμόμαστε καν, να το παραλείπουμε από την αφήγησή μας. Μια ιστορία συνεχώς αλλάζει, όπως αλλάζει και ο αφηγητής με τα χρόνια.

Αλήθεια, εσείς ποτέ αρχίσατε να γράφετε;

Πρέπει να ήμουν 5 ή 6 χρόνων... Σοβαρά όμως άρχισα να γράφω στα 16 μου.

Ο συγγραφέας γεννιέται;

Δεν το ξέρουμε αυτό. Εχουμε όλοι γεννηθεί αφηγητές ιστοριών όμως. Από παιδιά λέμε ιστορίες... έχουμε αφηγηματικές ικανότητες. Όλοι μας ενδιαφερόμαστε για ιστορίες...

Είναι πιο εύκολο να διδάσκεις χρησιμοποιώντας ιστορίες από ό,τι να διδάσκεις με διαγράμματα, αριθμούς και όλα τα παρεμφερή. Θυμόμαστε πιο εύκολα ιστορίες...

Τελικά τι είναι λάθος και τι είναι σωστό; Όταν κάνουμε ένα λάθος το κάνουμε ως σωστό και αποδεικνύεται εκ των υστέρων λάθος;

Υπάρχει στα αγγλικά μια φράση που ίσως απαντάει σε αυτό που ρωτάτε: «Η σωστή κρίση έρχεται από την εμπειρία και η εμπειρία έρχεται από την κακή κρίση».

Επομένως θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα ατυχήματα μπορεί να είναι και η τύχη μας;

Μερικές φορές ναι, συμβαίνει αυτό. Ειδικά στα μυθιστορήματα, αυτό είναι παρόν συνέχεια. Τα ατυχήματα που οδηγούν στην τύχη μας είναι βασικό στοιχείο μιας ενδιαφέρουσας πλοκής μυθιστορηματικής... Βέβαια, αυτό δεν συμβαίνει πάντα στη ζωή.

Πιστεύετε στο ταλέντο; Τι είναι το ταλέντο; Είναι ένα θεϊκό χάρισμα; Υπάρχει ταλέντο;

Υπάρχει ταλέντο, αυτό είναι το μόνο σίγουρο... Αλλά εάν δεν δουλέψεις πλάι πλάι με το ταλέντο σου, εάν δεν μεγαλώσεις το ταλέντο σου, τότε θα παραμείνεις εκεί που ήσουν, δεν θα πας στο «αλλού». Αυτό ισχύει για όλους και για όλα και κυρίως για τους καλλιτέχνες. Εάν έχεις ένα μουσικό ταλέντο και δεν εξασκείσαι, τότε το ταλέντο σου θα παραμείνει σε ένα αρχικό επίπεδο και η δημιουργικότητά σου ανάπηρη. Θα παραμείνεις ένας άνθρωπος με ταλέντο χωρίς έργο. Ναι, υπάρχουν ταλέντα γύρω μας έτοιμα να εκραγούν αλλά δεν δουλεύουν και μαραζώνουν. Το ταλέντο ως λέξη, σε πολλές γλώσσες, περιέχει τη έννοια του δώρου, είναι κάτι που σου δίνεται, δεν μπορείς να το αγοράσεις... Γι' αυτό κι αν έχεις ταλέντο σε κάτι -κατά τη γνώμη μου πάντα- έχεις και την υποχρέωση να το δουλέψεις και να το κάνεις όσο καλύτερο γίνεται και να το επιστρέψεις ως δώρο σε όλους γύρω σου. Αλλιώς είναι ύβρις. Το δώρο πρέπει να το μεταμορφώνεις σε δώρο για όλους.

Η επιτυχία που σου επιφυλάσσει το ταλέντο μπορεί να σκοτώσει το ταλέντο;

Συχνά... Συμβαίνει αυτό σε κάποιους ανθρώπους που μπερδεύουν το αποτέλεσμα με την ουσία.

Έχω παρατηρήσει ότι υπάρχουν άνθρωποι που ύστερα από μια μεγάλη επιτυχία παύουν να κάνουν μεγάλα έργα...

Δυστυχώς, αυτό που λέτε συνήθως είναι αληθινό, συμβαίνει. Υπάρχουν και οι περιπτώσεις ανθρώπων που η επιτυχία, η μεγάλη βράβευση, έρχεται όταν είναι πια πολύ γέροι και δεν έχουν άλλα περιθώρια να εξελιχθούν. Είναι περίεργο να σε βρίσκει η αναγνώριση λίγο πριν από την τελική αποχώρηση ή όταν δεν είσαι πια παρόν.

Παίζει ρόλο η βράβευση του έργου του στη ζωή του συγγραφέα;

Δεν πρέπει να ανησυχείς πολύ γι' αυτά τα πράγματα. Βέβαια αυτό είναι εύκολο για μένα να το λέω γιατί έχω πολλά βραβεία στο σπίτι μου. Κακά τα ψέματα... Είναι πολύ σημαντικό για τους νεότερους ανθρώπους ένα βραβείο, μια αναγνώριση κυκλοφοριακή. Έτσι τραβούν την προσοχή, χτίζουν, δημιουργούν ένα κοινό. Αυτό ενθαρρύνει τους νεότερους, τους δίνει κίνητρα. Αλλά στην ηλικία μου δεν είναι το πιο σημαντικό πράγμα. Καλοδεχούμενα τα βραβεία, αλλά μεγαλύτερη σημασία έχει για μένα να συνεχίζει να καίει η φωτιά που καίει τον χρόνο που μου απομένει και να ζεσταίνει την ψυχή μου.

Υπήρξε μια στιγμή που είπατε: «Εγώ αυτό θα κάνω στο υπόλοιπο της ζωής μου... θα γράφω... θα είμαι συγγραφέας»;

Ναι, υπήρξε μια στιγμή που το κατάλαβα, σε μικρή ηλικία. Προοριζόμουν να γίνω επιστήμονας, αυτό ήταν το μονοπάτι που ακολουθούσα, και όταν άρχισα να γράφω ένιωσα ότι αυτό ήταν πολύ πιο ελκυστικό για μένα. Τότε κάτι τέτοιο θεωρούνταν αδύνατο να το κάνεις στον Καναδά. Δεν υπήρχαν γνωστοί συγγραφείς εν ζωή να αποτελούν παραδείγματα προς μίμηση. Όλοι οι συγγραφείς που ξέραμε ήταν νεκροί και από άλλες χώρες μακρινές. Ήταν κάτι το ασυνήθιστο αυτό που αποφάσισα να κάνω, αλλά το έκανα ούτως ή άλλως, γιατί δεν είχα άλλη επιλογή αν ήθελα να ακολουθήσω

αυτό που με γέμιζε. Δεν φοβήθηκα, γιατί αν νιώθεις άνετα με την επιλογή σου γίνεσαι πολύ πιο δυνατός και τολμηρός.

Τι είναι αυτό που αντέχει στον χρόνο;

Βασικά, όλοι μιλάμε για τον Σαίξπηρ, αν θέλουμε να δώσουμε ένα παράδειγμα που κέρδισε ολοκληρωτικά τον χρόνο. Γι' αυτό υπάρχει μια συνεχής συζήτηση γύρω από αυτό το πρόσωπο. Πιθανώς γιατί ο Σαίξπηρ ήταν πολύ ακριβής με την ανθρώπινη φύση και όλες οι γενιές σε κάθε εποχή μπορούν να ταυτιστούν με αυτά που έγραψε.

Αυτό είναι η αλήθεια; 'Η δεν έχει καμία σχέση αυτό με την αλήθεια;

Είναι ένα είδος αλήθειας αυτό. Υπάρχει ένα βιβλίο που θα σε ενδιαφέρει πολύ και θα εκδοθεί πολύ σύντομα στα αγγλικά, το οποίο λέγεται «Γιατί ο Όμηρος είναι σημαντικός;». Μην ξεχνάμε ότι μιλάμε για τον Όμηρο όπως μιλάμε για τον Σαίξπηρ. Είναι κι αυτός ένας από τους κίλερ του χρόνου! Τέλος πάντων, το «Γιατί ο Όμηρος είναι σημαντικός;» είναι πάρα πολύ ενδιαφέρον βιβλίο, γιατί εξηγεί γιατί αυτά που έγραψαν κάποτε κάποιοι συγγραφείς μπορούν να εφαρμοστούν σε εμάς τους ίδιους σήμερα. Το «Γιατί ο Όμηρος είναι σημαντικός;» μιλάει για τον πόλεμο με αντικειμενικό τρόπο. Πόλεμοι υπάρχουν και σήμερα και θα συνεχίσουν να υπάρχουν. Ο Όμηρος είναι πάρα πολύ αντικειμενικός. Δεν διαλέγει πλευρές. Κάθε πλευρά παρουσιάζεται με την αλήθεια της. Παρουσιάζει τις πλευρές με μη επικριτική ματιά. Αυτό βοηθάει ακόμα και σήμερα στην κατανόηση της ανθρώπινης φύσης.

Ένα καλό βιβλίο δημιουργεί ερωτήματα ή δίνει απαντήσεις;

Ένα καλό βιβλίο ανοίγει πόρτες.

Περί φαντασίας

Ο άνθρωπος μαγειρεύει στο μυαλό του τα πιο απίθανα

Σας έχει τύχει γράφοντας έναν ήρωα, ο ήρωας να αντιδρά και να διαμαρτύρεται ότι τον γράφετε λάθος; Ότι δεν είναι αυτός που περιγράφετε;

Εάν αυτό δεν συμβεί όσο γράφεις ένα βιβλίο, το βιβλίο δεν θα είναι καλό στο τέλος. Γράφουμε με την επιτήρηση από τους ήρωες της αλήθειας τους. Αυτό σώζει το βιβλίο. Η αξία ενός βιβλίου έχει να κάνει κυρίως με την αλήθεια των ηρώων. Ο ήρωας δεν μπορεί να αλλάζει στην υπηρεσία της πλοκής του βιβλίου.

Υπάρχει ταλαντούχος αναγνώστης;

Και βέβαια, χωρίς αμφιβολία... Ο ταλαντούχος αναγνώστης πρώτα απ' όλα ξέρει ποιο είναι το είδος του βιβλίου που διαβάζει. Δεν κάνει ποτέ λάθος σε αυτό. Δεν νομίζει ότι διαβάζει κωμωδία ενώ διαβάζει τραγωδία. Δεν μπερδεύει ένα «επίσημο» ποίημα με κάτι που υπάρχει στην καθομιλουμένη ως απόφθεγμα. Ο ταλαντούχος αναγνώστης δεν κατηγορεί, εισβάλλει στις σελίδες του κάθε βιβλίου και αφήνεται... Εκτιμά τη δημιουργικότητα της γλώσσας, εκτιμά την εξέλιξη της ιστορίας, μένει με το βιβλίο μέχρι το τέλος έχοντας σε εγρήγορση όλες του τις αισθήσεις. Ο ταλαντούχος αναγνώστης ζει με το βιβλίο, δεν έχει το βιβλίο μόνο ως παρέα... Δεν γεμίζει τα κενά του χρόνου του, πλουτίζει την εμπειρία του.

Τι είναι αυτό που λέμε φαντασία;

Είναι ένα χαρακτηριστικό του ανθρώπινου είδους. Ένα πράγμα που μας παροτρύνει να δημιουργούμε μελλοντικά σενάρια. Πολύπλοκα και μακρινά σενάρια, με τρόπο που τα σκυλιά δεν μπορούν να το κάνουν. Λόγω του τρόπου που δουλεύουν η ανθρώπινη φαντασία και το ανθρώπινο μυαλό, φανταζόμαστε όλα τα πιθανά σενάρια. Μέσω της φαντασίας έχουμε σπρώξει κατά πολύ τις ικανότητές μας σε ένα ακραίο σημείο! Η φαντασία είναι η δυνατότητα να μαγειρέψει ο άνθρωπος τα πιο απίθανα μέσα στο μυαλό του. Και το κάνουμε όλη την ώρα. Αυτό μας επιτρέπει να σχεδιάζουμε καλύτερα το μέλλον του είδους μας.

Το σκοτάδι και το γράψιμο

Έχω φόβους και εμμονές

Υπάρχει ένα σκοτάδι που μας ακολουθεί στη ζωή και κάποιοι μαθαίνουν να περπατούν μέσα σε αυτό και κάποιοι άλλοι φοβούνται και δεν περπατούν ποτέ στο σκοτάδι οπότε χάνουν ένα κομμάτι, αυτή την εμπειρία; Όλο αυτό που δεν ξέρουμε είναι το σκοτάδι μας; Κάποιοι άνθρωποι φοβούνται πολύ. Το σκέφτονται πολύ το σκοτάδι, αλλά φοβούνται να το περπατήσουν. Πιστεύουν ότι περπατώντας εκεί που δεν βλέπουν, θα χαθούν... Εγώ πιστεύω ότι χάνονται μόνο αυτοί που περπατούν εκεί που βλέπουν. Το σκοτάδι έχει μια ορατότητα που ξεπερνάει την ορατότητα του φωτός.

Τι είναι αυτό το οποίο θα μπορούσατε να πείτε ότι αποτελεί εμμονή σας; Σε σχέση με το γράψιμο...

Δεν υπάρχει μόνο μία. Δεν είναι η δουλειά του συγγραφέα να κάνει την κριτική της δουλειάς του. Μπορείς να κάνεις κριτική στη δουλειά κάποιου άλλου. Είναι σαν το σκι. Όταν κατεβαίνεις την πλαγιά δεν σκέφτεσαι «κάνω σκι». Εάν το σκεφτείς αυτό, θα πέσεις.

Για εσάς ποιος είναι ο πιο μεγάλος φόβος;

Υπάρχουν πολλά είδη φόβου. Φόβος για τον εαυτό σου, φόβος για τα κοντινά σου πρόσωπα, φόβος για την κοινωνία, για τον πλανήτη. Εγώ φοβάμαι τους τυφώνες. Δεν φοβάμαι τις αρκούδες, αλλά τις σέβομαι. Ο φόβος μου για το μέλλον, για την κοινωνία μου, αυτή του Καναδά, είναι ότι δυστυχώς δεν θα αλλάξουν τα πράγματα. Είμαστε πολύ δυσαρεστημένοι με την κυβέρνηση αυτή την περίοδο. Για τα κοντινά μου πρόσωπα φοβάμαι για την υγεία τους.

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΘΑΝΑΣΗ ΛΑΛΑ